

ПАМ'ЯТІ УЧИТЕЛЯ

АКАДЕМІК, ДОКТОР МЕДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР МИХАЙЛО РОМАНОВИЧ САПІН

19 жовтня 2015 року виповнилося б 90 років видатному морфологу зі світовим іменем, академіку Російської академії медичних наук і Російської академії природничих наук, Заслуженому діячеві науки Російської Федерації, завідувачу кафедри анатомії людини Московської медичної академії імені І.М. Сеченова, керівникові лабораторії функціональної анатомії Інституту морфології Російської академії медичних наук, доктору медичних наук, професорові Михайлу Романовичу Сапіну.

Це мій Учитель, наставник і друг, він сформував мене як вченого. Михайло Романович був ініціатором написання нашого спільного україномовного підручника «Анатомія людини» в трьох томах, який рекомендовано Міністерством науки і освіти України і Міністерством охорони здоров'я України як єдиний національний підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів України IV рівня акредитації.

На жаль, доля вирішила так, що Михайло Романович відійшов від нас у вирій недавно – його серце зупинилося на дев'яностому році життя 20 березня 2015 року. Він дуже хотів відзначити свій поважний ювілей з рідними, учнями, друзями і колегами. Не сталося цього, нічого не можна повернути назад. Але він встиг написати рукопис

спогадів про своє життя і назвав їх: «Что думает М.Р. Сапин о своей многолетней «службе». Ця книга вийшла з друку лише у вересні 2015 року, бо планувалася до 90-річчя академіка, і називається «Михаил Романович Сапин» (М.: Практическая медицина, 2015).

Коли йде у вічність близька тобі людина, колега і однодумець, важко підібрати потрібні слова, вшановуючи його пам'ять. Щоб зрозуміти душу академіка Михайла Романовича Сапіна, варто було його побачити хоч один раз, поспілкуватися з ним.

Нелегкий, але цікавий і славний життєвий шлях подарувала доля Михайлу Романовичу Сапіну – цій добрій Людині з великої літери, воїну, лікарю, прекрасному і чудовому педагогу, талановитому вченому зі світовим іменем, філософу. Кожна мить його життя була красивою, героїчною, творчою, багатогранною і неповторною.

Здавна відомо, що людина прославляє себе своїми учнями, добрими справами. У академіка Михайла Романовича Сапіна тисячі учнів-соратників, яких він навчав, як прекрасний педагог і вихователь, основам медицини – анатомії людини. По його підручниках з анатомії людини навчалися і навчаються тисячі студентів-медиків у багатьох країнах. Своім учням, зокрема мені, як талановитий вчений, відкрив шлях до вершин науки. Він був і є взірцем ученого, педагога і організатора.

Познайомився я з Михайлом Романовичем Сапіним у далекому 1978 році, коли проходив курси підвищення кваліфікації під його керівництвом на кафедрі анатомії людини Першого Московського державного медичного інституту імені І.М. Сеченова. Я щасливий, що доля звела мене з цією прекрасною людиною, якого я вважаю своїм Учителем і науковим наставником. Ця зустріч визначила мій подальший науковий шлях.

Уже на першій його лекції ми зрозуміли, що перед нами високо ерудована людина, дуже вимоглива і пунктуальна. При розмові не було зайвих слів, а чітко і конкретно вирішувалися питання. Водночас його доброзичлива усмішка і бажання допомогти надавали співбесіднику можливість почувати себе з ним невимушено і вільно, дискутувати на певні теми. Ми, вже «немолоді» курсанти, з великою увагою слухали цікаві проблемні лекції з відповідних розділів анатомії людини, нам дуже подобався філософський стиль проведення наукових і методичних семінарів.

У 1980 році я звернувся до Михайла Романовича з проханням надати мені тему докторської дисертації з проблеми імуноморфології. Він порадив мені вивчати закономірності структурної перебудови лімфатичних вузлів при дії на організм антигенів і з любов'язністю погодився бути моїм науковим консультантом. За рекомендацією Михайла Романовича моїм другим консультантом була професор Ніна Олексіївна Юріна, завідувач кафедри гістології, цитології та ембріології медичного факультету Університету дружби народів, дуже чуйна і розумна людина, де у 1989 році я успішно захистив докторську дисерта-

цію. Завдячуючи моїм учителям, маю свою наукову школу. Я вдячний долі, що дала мені таких ерудованих і високодуховних наставників.

Михайло Романович велику увагу приділяв організації наукових конференцій, з'їздів і конгресів, а також проведенню наукових семінарів і шкіл, пропонував нові наукові ідеї. Завжди запрошував до участі у наукових конференціях своїх учнів. Дуже цікаво і корисно для науковців проходили засідання проблемної комісії з морфології під керівництвом академіка М.Р. Сапіна, де відбувалися принципові дискусії з певних наукових проблем.

Курси підвищення кваліфікації на базі кафедри анатомії людини Першого Московського медичного інституту ім. І.М. Сеченова (1978). В центрі сидить академік Сапін М.Р., стоїть п'ятий зліва доцент Головацький А.С.

Пригадую цікаві зустрічі з Михайлом Романовичем під час наукових конференцій, з'їздів і конгресів. Особливо приємною була зустріч на III з'їзді морфологів України в 1990 році, що відбувся в місті Чернівці на Буковині. Михайло Романович приїхав у цей чарівний край разом з дружиною Ніною Степанівною. З приємністю згадую нашу подорож з ними по Прикарпаттю і Закарпаттю, по чарівних куточках

Академік Сапін М.Р. (ліворуч) і доцент Головацький А.С. в кулуарах XXXI міжнародного морфологічного конгресу в Кошице (Чехословаччина, 1989)

Карпат. Зокрема, побували в Косівщині і Коломийщині, де ознайомилися із самобутнім мистецтвом гуцулів: різьярством, писанкарством і килимництвом. Любувалися стрімкими водоспадами на ріці Прут в околицях Яремча і чудовими краєвидами Карпат на Яблунецькому перевалі. Відвідали унікальну алергологічну лікарню в селищі Солотвино на Закарпатті, що розташована на глибині 250 м у соляній шахті. Милувалися неповторною красою Синевирського озера. В Ужгороді Михайло Романович прочитав цикл змістовних проблемних лекцій з функціональної анатомії лімфатичної системи для студентів і викладачів медичного факультету нашого університету, провів цікавий науковий семінар і проконсультував багатьох молодих науковців. Багато викладачів і лікарів з приємністю згадують ці чудові лекції і консультації.

Народився Михайло Романович 19 жовтня 1925 року в Україні, в місті Середина-Буда на Сумщині в учительській родині, батьківський рід походить з козацького кубанського роду.

У 1942 році, коли точилися жорстокі бої з фашизмом на фронтах Великої Вітчизняної війни, 17-річний юнак Михайло Сапін, закінчивши 8 клас школи, вступив у ряди Червоної Армії. Він зі зброєю в руках пройшов воєнними дорогами, звільнюючи рідну землю від фашистської нечисті. За цей військово-

вий подвиг Михайла Романовича нагороджено численними бойовими орденами і медалями. Але ще п'ять років після завершення жорстокої війни він служив на Далекому Сході і на Півночі СРСР, виконуючи важливі військові завдання. Там випала нагода, юнак Михайло Сапін закінчив вечірню середню школу.

Після демобілізації у 1950 році Михайло Романович вступив до Першого Московського державного медичного інституту імені І.М. Сеченова. У 1956 році, після закінчення з відзнакою медичного інституту, його як здібного і перспективного науковця зараховують в аспірантуру при кафедрі анатомії людини в рідному інституті до відомого лімфолога академіка Д.А. Жданова. У 1959 році, після успішного захисту кандидатської дисертації «Лимфатическая система надпочечников человека», його запрошують на посаду асистента цієї ж кафедри. В 1967 році Михайло Романович Сапін захистив докторську дисертацію «Анатомо-функциональное исследование кровеносных сосудов надпочечников и роль надпочечников и их вен в оттоке адреналина», а в 1969 році йому присвоєно наукове звання професора. На рідній кафедрі він пройшов шлях від асистента до професора і академіка. Від 1971 року аж до смерті Михайло Романович очолював цю кафедру.

Академік Сапін М.Р. (ліворуч) знайомиться з кафедрою анатомії людини, гістології та оперативної хірургії Ужгородського державного університету (1990). Зліва направо: зав. кафедри, професор Головацький А.С., асистент Вайнагій О.М., доценти Головінська Л.К. і Попович Ф.А., зав. анатомічним музеєм Росола Т.Ф.

Академік Сапін М.Р. читає лекцію з проблем імунморфології для студентів і викладачів медичного факультету Ужгородського державного університету (1990)

У 1967 році Михайлу Романовичу було доручено організувати при медичному інституті факультет підвищення кваліфікації викладачів вищих медичних навчальних закладів. На посаді декана цього факультету він працював до 1990 року. З 1972 року професор Сапін М.Р. керував лабораторією функціональної анатомії Інституту морфології Російської академії медичних наук. З 1992 року він за сумісництвом завідував кафедрою нормальної і топографічної анатомії в Московському Державному університеті імені М.В. Ломоносова.

У 1978 році професора Сапіна М.Р. обирають членом-кореспондентом, а в 1988 – академіком Академії медичних наук СРСР (зараз Російська академія медичних наук). Окрім того, Михайло Романович був академіком Російської академії природничих наук, Міжнародної академії наук (IAS), Міжнарод-

ної академії наук Вищої школи, Нью-Йорської академії наук тощо.

Академік Сапін М.Р. створив відому і авторитетну в світі наукову школу з лімфології, ангиології, імунморфології, ендокринології. Його наукові праці з історії анатомії, педагогіки, методики викладання і виховання молоді є унікальними і вкрай необхідними для педагогів вищої школи. Михайло Романович опублікував понад 800 наукових праць, 20 монографій, понад 40 підручників, анатомічних атласів, посібників для студентів медичних, біологічних та педагогічних вищих навчальних закладів, медичних училищ і коледжів. Найбільш відомі у науковому світі такі його монографії: «Сосуды надпочечных желез» (1974), «Anatomie de systeme lymphotique de l'homme» (1976), «Лимфатический узел» (1978), «Внеорганичные пути транспорта лимфы» (1982), «Иммунная система человека» (1982, 1996), «Иммунные структуры пищеварительной системы» (1987), «Общая анатомия лимфатической системы» (1990), «Частная анатомия лимфатической системы» (1995), «Иммунная система, стресс и иммундефицит» (2000), «Малые железы пищеварительной и дыхательной систем» (2000), «Морфологи России в XX веке» (2001), «Регуляторные системы организма человека» (2003). Академік Сапін М.Р. має численні патенти і авторські свідоцтва на винаходи.

Академік Сапін М.Р. і професор Головацький А.С. (ліворуч) в Ужгородському етнографічному музеї (1990)

органів травної, дихальної і сечово-статевих систем. Академік М.Р. Сапін проводив велику методичну роботу. Під його керівництвом розроблялися та вдосконалювалися методи викладання студентам фундаментальної медичної дисципліни – анатомії людини. Він був членом науково-методичної ради і головою методичної комісії з анатомії людини при Міністерстві охорони здоров'я Російської Федерації, з 1992 року – член координаційної навчально-методичної ради з анатомії, гістології і ембріології Міністерства охорони здоров'я і соціального розвитку Російської Федерації. Довгі роки Михайло Романович очолював Проблемну комісію «Функціональна анатомія» наукової ради з морфології Російської академії медичних наук, планував і координував наукові розробки з проблем морфології. Михайло Романович був членом редакційних колегій багатьох наукових журналів та членом вчених рад із захисту дисертацій.

За успіхи в науково-педагогічній діяльності Михайло Романович нагороджений численними грамотами, дипломами, державними медалями, орденами і преміями. Академік Сапін М.Р. є прикладом для наукової громадськості, студентів і колег, прикладом великої працездатності і цілеспрямованості. Він постійно був у роботі і наукових пошуках, був дуже вимогливим до себе та підлеглих. Водночас у нього завжди була відкрита душа, він завжди був доступним для інших, уважно вислуховував співбесідника, допомагав і порадою, і справами. Кожна людина залишає після себе слід на Землі, який живе до тих пір, доки цю людину пам'ятають. Нехай світлий образ Михайла Романовича на довгі роки залишиться в пам'яті майбутніх поколінь.

Закарпатські морфологи завжди пам'ятатимуть академіка Михайла Романовича Сапіна – порядну, талановиту, працювиту, мужню і дуже скромну людину, він був і є людиною слова і честі.

Академік Сапін М.Р. з дружиною Ніною Степанівною (ліворуч) на Синевирському озері

*Андрій Головацький,
учень академіка Сапіна М.Р.,
завідувач кафедри анатомії людини
та гістології медичного факультету
Ужгородського національного університету,
доктор медичних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
голова Закарпатського обласного осередку
наукового товариства анатомів, гістологів,
ембріологів і топографоанатомів України*